

Varhainen tuki ja nepsypalvelupolku

ml. saamenkieliset ja kulttuurinmukaiset palvelut

Lapset, nuoret, aikuiset ja perheet

Lapin hyvinvointialue

Ammattilaiselle

Palvelupolun sisältö ja käyttöohje

Palvelupolku käsittää alle 6- vuotiaiden lasten ja perheiden, 6-17- vuotiaiden lasten, nuorten ja perheiden polun sekä yli 18-vuotiaiden aikuisten polun. Aikuisille on lisäksi valmennuksellinen Aikuisen nepsy- digihoitopolku (ammattilaisen ohjaus).

Palvelupolulla on yksi yhteinen toimintamalli, joka kulkee läpi polun. Ikäryhmäkohtaiset erityispiirteet on kuvattu erikseen polun eri vaiheisiin omilla infolaatikoilla (näkyvät dialla sivussa).

Palvelupolussa huomioidaan myös saamenkielisen asiakkaan ohjaaminen palveluissa. Palvelupolun materiaalia on saatavilla pohjois-, inarin- ja koltansaamen kielillä.

Palvelupolun toimintamalliin pääset tutustumaan tarkemmin klikkailemalla palvelupolun eri kohtia, joista avautuu tarkentavia sisältöjä. Voit myös edetä materiaalin läpi dia dialta.

Alle 6v. Lapset ja perheet

6-17v. Lapset, nuoret ja perheet

Yli 18v. Aikuiset

0-17v. Saamelaiset lapset, nuoret ja perheet

Palvelupolun toimintaohjeen taustalla kulkee [yksityiskohtaisempi opas](#), josta voi perehtyä tarkemmin palvelupolun eri kohtien taustaan ja tarkoitukseen. Tähän on myös hyvä tutustua, se helpottaa palvelupolun kokonaisuuden hahmottamista. Siihen voi myös palata tarvittaessa tarkistamaan asioita.

Ammattilaisen osaamisen vahvistaminen neurokirjosta

Perustietoa neurokirjosta (autismikirjo, adhd ja OCD/ Tourette) on ammattilaisen hyvä lisätä tai kerrata säännöllisin väliajoin.

Neurokirjon perustietoa on koottu Lapin digiNepsy-verkkosivuille, myös saamenäkökulmasta. Verkkosivuilta löytyy myös varhainen tuki ja nepsypalvelupolkuun liittyvät materiaalit sekä paljon muuta neurokirjoon liittyvää tietoa ja materiaalia. Materiaalia on saatavilla myös saamen kielillä.

Lapin digiNepsy-verkkosivuilta löydät neurokirjoon liittyen mm.

- Autismikirjon, adhd ja Tourette/ OCD perustiedon sekä arjen tuen webinaaritallenteet
- Kokemusasiantuntijoiden puheenvuorotallenteet autismikirjosta ja adhd:stä
- Nepsykahvilan teemataallenteet
- Edellä mainituissa mukana myös tallenteita ja muuta materiaalia neurokirjosta saamelaisuuden näkökulmasta

Laajemmin mielenterveyden ja riippuvuuksien osaamisen vahvistamisen materiaalia (myös saamenäkökulmasta) löydät Kaltiosta ja eKollegasta.

[Lapin digiNepsy-verkkosivut](#)

[Neuropsykiatrinen palvelupolku - eKollega](#)

[Tallenteet ja lisämateriaalit - eKollega](#)

[Kaltio: Kehittämisen tallenteet ja työkalut](#)

[Kaltio: saamenkieliset ja -kulttuurinmukaiset materiaalit](#)

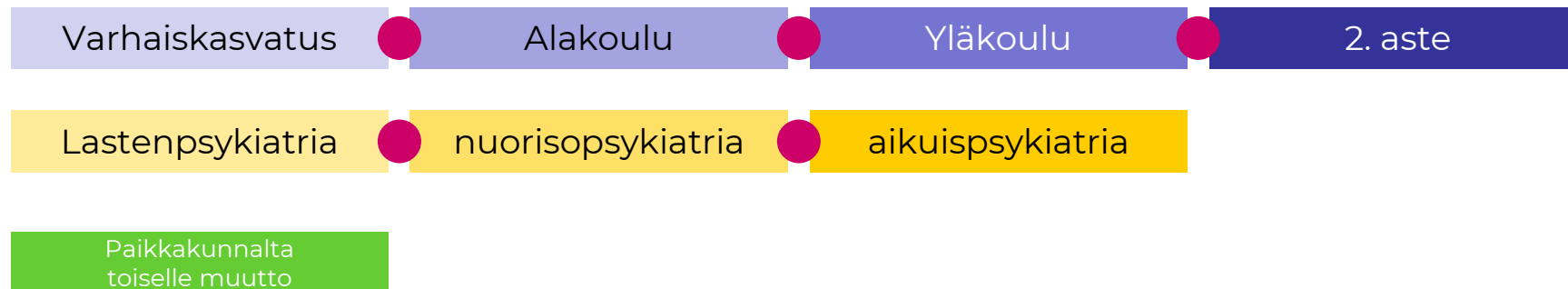
Siirtymä- ja nivelvaiheet palvelupolulla

Varhainen tuki ja neopsy palvelupolulla on kuvattuna esimerkkikuvauksin merkityksellisiä siirtymä- ja nivelvaiheita ikäkausittain.

Esimerkkikuvauksissa on huomioitavaa, että osa on paikallisia, ei koko Lapin hyvinvointialueen linjauksia ja osa taas kuvaa linjattua toimintaa. Nämä on erikseen mainittu kuvauksessa.

Kuvauksiin on lisätty saamelaislapsiin ja -nuoriin liittyviä erityispiirteitä.

Kuvauksia pääset lukemaan enemmän [oppaasta](#)

Varhainen tuki ja neopsy palvelupolku

Tuki asiakkaan arkeen

- Oikea-aikainen, oikean kokoinen ja oikeanlainen tuki lapselle, nuorelle, aikuiselle ja perheelle on ensiarvoisen tärkeää palvelupolun jokaisessa vaiheessa.
- Ammattilaisten tehtävänä on yhdessä asiakkaan kanssa selvittää, suunnitella ja turvata tuki sekä sen jatkuvuus palvelupolun jokaisessa kohdassa, huomioiden myös asiakkaan kieli- ja kulttuuritausta.
- Ammattilaisen tehtävänä on yhdessä asiakkaan kanssa arvioida tuen tarpeita, vastata niihin yksilölliset haasteet huomioiden, arvioida tuen vaikuttavuutta ja päivittää sitä tarvittaessa kaikissa keskeisissä toimintaympäristöissä.
- Asiakkaan näkökulmasta merkityksellistä on, että häntä kuullaan tuen tarpeen selvittämisen yhteydessä riittävästi. Tärkeää on myös, että ammattilaiset vastaavat näihin tarpeisiin yksilöllisesti asiakkaan tarpeen mukaan.
- Palvelupolulla on kuvattu joitain tukimuotoja ja jokaisella ammattilaisella on omassa työkalupakissaan niitä paljon lisää.

Saamenkielisen asiakkaan ohjaaminen palveluissa (1/2)

- Ammattilaisten tehtävänä on tunnistaa saamenkielinen asiakas ja kysyä jokaiselta asiakkaalta, haluaako hän palvelua suomeksi vai saamen kielellä. Asiakkaalla on oikeus saada palvelua saamen kielellä, vaikka hän osaisi myös suomea.
- Saamen kielilain mukaan saamenkielistä palvelua tarjotaan ensisijaisesti ohjaamalla asiakas saamenkieliselle työntekijälle, ja tulkkaus on vasta toissijainen vaihtoehto (ohjeet tulkkauspöytäkirjan tekoon seuraavalla dialla).
- On tärkeää huomioida, että kaikki saamelaiset eivät puhu saamen kieltä, mutta voivat silti hyötyä ja haluta saamelaisen kulttuurin mukaista palvelua. Myös tällöin asiakas voidaan ohjata saamenkieliselle työntekijälle.
- Ohjautuminen saamenkielisiin ja kulttuurinmukaisiin palveluihin tapahtuu siten, että ammattilainen tarkistaa saamenkielisten palveluiden palvelupäälliköltä, mitä saamenkielisiä palveluja Laphalla on tarjota.
- HUOM! Saamenkieliset työntekijät voivat toimia koko Lapin hyvinvointialueella yli kunta- ja palvelualuerajojen. He tarjoavat tukea ammattilaisille esimerkiksi toimimalla työparina tai antamalla konsultaatiota saamenkielisessä ja kulttuurinmukaisessa asiakastyössä.

Lapin hyvinvointialueen on varmistettava kaikille saamelaisten kotiseutualueen (Utsjoki, Enontekiö, Inari ja Vuotso) asukkaille oikeus käyttää saamen kieltä viranomaisissa niin suullisesti kuin kirjallisesti sekä oikeus saada asiakirja (esim. päätös) saamen kielellä.

Lain sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä (2021/612, 5§) mukaan Lapin hyvinvointialueen asiakkaalla on oikeus käyttää saamen kieltä palveluissa:

- Jotka järjestetään kotiseutualueen kunnissa
- Joihin kotiseutualueen asukkaat on hyvinvointialueen toimesta ohjattu (esimerkiksi naapurikunnan puolella järjestettävä palvelu)
- Joita järjestetään ainoastaan kotiseutualueen ulkopuolella (esimerkiksi LKS).

Saamenkielisen asiakkaan ohjaaminen palveluissa (2/2)

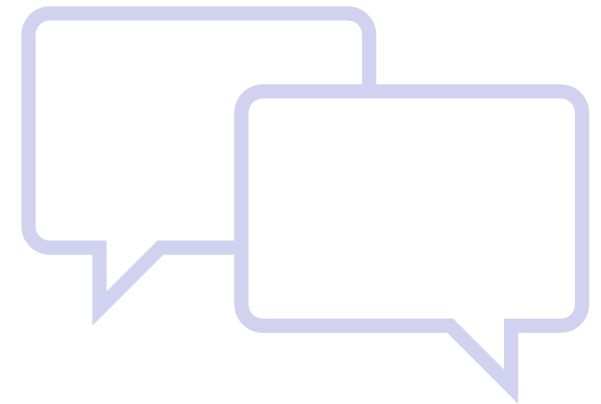
Mikäli saamenkielistä palvelua ei ole saatavilla, tarjotaan tulkkausmahdollisuutta. Ammattilainen huolehtii/varmistaa tulkkauksen saattaen vaihtaen seuraavalle tapaamiselle, jotta ei tule katkoksia saamenkielisyydessä.

Saamen kielen tulkkaus tilataan laittamalla sähköpostia osoitteeseen saame@lapha.fi. Laphan kielityöntekijät hoitavat varauksen. Tulkkausta tilattaessa ilmoitettava seuraavat tiedot:

- Tulkkauksen ajankohta
- Mikä kieli/kielet
- Onko kyseessä asioimistulkkaus (esim. lääkärin tai hoitajan vastaanotolla), kokoustulkkaus vai jokin muu?
- Missä tulkkaus toteutetaan
- Miten tulkkaus toteutetaan: tarvitaanko tulkki paikan päälle vai etänä puhelimitse tai tietokoneen välityksellä

Vastauksena tulee kuittaus tulkkauspyynnön vastaanottamisesta. Tiedon tulkkauksesta saa heti, kun tieto tulkista on varmistunut.

Lapin hyvinvointialue käyttää tulkkeina ensisijaisesti omia kielityöntekijöitään eli asiakkaalla on lähtökohtaisesti sama tulkki mukana kaikessa asiointissa. Saamelais yhteisö on kuitenkin pieni, ja joskus ehdotettu tulkki on voi olla esteellinen. Asiakkaalle voi kertoa tulkin nimen, jotta hän voi arvioida voiko ehdotettu tulkki hoitaa hänen asiaansa.

Monialainen yhteistyö

- Neurokirjon asiat ovat lähtökohtaisesti moniulotteisia ja kokonaisvaltaisen ymmärryksen luomiseen vaaditaan monialaista ammattilaisten välistä yhteistyötä asiakkaan kanssa yhteistyössä.
- Palvelupolulla toimiakseen ammattilainen tarvitsee tuekseen monialaisen verkoston, joka yhdessä asiakkaan kanssa määrittelee asiakkaan yhdyshenkilön sekä vastuuammattilaiset tarvittaviin toimiin ja tehtäviin asiakkaan asiassa. Tästä yhteistyöstä sovitaan erikseen ja kirjataan asianmukaisesti.
- Monialaiseen yhteistyöhön on palvelupolulla tueksi *Toimintamalli monialaisen työryhmän työskentelyn tueksi- malli*. Mallin voi ottaa ohjaavaksi struktuuriksi yhteistyöhön jäsentämään ja tekemään tehtyä työtä näkyväksi verkostolle.
- Monialaisen yhteistyön toimintamallin avulla tehdään tehtyä työtä näkyväksi myös asiakkaalle, mikä edesauttaa hänen ymmärrystään omasta asiasta ja kokonaisuudesta.

Palvelupolun taustalla monialaisessa yhteistyössä voi hyödyntää tätä mallia:

[Toimintamalli monialaisen työryhmän työskentelyn tueksi](#)

Muita hyödynnettäviä malleja:

[Monialainen ammattilaisyhteistyön malli](#)

[Asiakkaan ääni monialaisessa yhteistyössä-julista](#)

[VaSa- verkosto- malli Rovaniemen lasten ja nuorten mielenterveyspalveluissa \(ammattilaisen ohje\)](#)

Monialainen yhteistyö saamenkielisissä palveluissa rakentuu yhteistyössä laajemman saamenkielisen palvelupolun kanssa. Saamenkieliset työntekijät voivat työskennellä yli kunta-/palvelualuearajojen, mikäli asiakkaan kotipaikkakunnalla ei ole saatavilla saamenkielistä työntekijää.

He toimivat myös konsultaatituen ammattilaisille ja heitä voi pyytää mukaan työparityöskentelyyn, jos ammattilainen kaipaa tukea saamelaisen asiakkaan saamenkieliseen ja kulttuurinmukaiseen kohtaamiseen.

Konsultaatiotuki

- Konsultaatiotuki ammattilaisen työlle mahdollistaa yhdenmukaisen ja tasalaatuisen palvelun asiakkaalle ja perheelle.
- Konsultaatioon on olemassa erilaisia jo toimivia kanavia ja käytänteitä perustasolla ja erityistasolla sekä näiden rajat ylittäviä käytänteitä.
- Palvelupolulla voi hyödyntää Lapin keskussairaalan LaNKA -lasten- ja nuorisopsykiatrian palveluohjaus ja neuvontaa (puhelimitse) ja Nepsy- chattiä.
- Konsultaatorakenteiden kehittämisessä organisaatioissa voi hyödyntää ja soveltaa monialaisen ammattilaisVASA- konsultaation mallia.

Palvelupolun taustalla konsultaatiokanavina voi hyödyntää mm.:

[Lapin keskussairaalan LaNKA- tiimi, lasten ja nuorisopsykiatrian konsultoiva tiimi](#) Palveluohjaus- ja neuvontapuhelin on tarkoitettu kaikille Lapin alueen kansalaisille ja ammattilaisille

[Nepsy- chat](#) tarkoitettu kaikille Lapin alueen kansalaisille ja ammattilaisille

[AmmattilaisVASA- konsultaatiomalli](#) tueksi mahdollisen konsultaatiomallin luomiseksi

Laphalla työskentelee saamenkielisiä ammattilaisia, joilla on neurokirjon osaamista. Saamenkieliset työntekijät voivat työskennellä yli kunta-/palvelualuerajojen ja he toimivat myös konsultaatiotukena ammattilaisille.

Heitä voi pyytää mukaan työparityöskentelyyn, jos ammattilainen kaipaa tukea saamelaisen asiakkaan saamenkieliseen ja kulttuurinmukaiseen kohtaamiseen.

Saamelaiserityistä konsultaatiotukea koskien ammattilaiset voivat tarvittaessa olla yhteydessä saamenkielisten palveluiden palvelupäällikköön.

Toimivan arjen tuki (1/2)

! Ammattilaisvastuu:

- Kuka tahansa sote -ammattilainen voi aloittaa työskentelyn asiakkaan ja perheen kanssa

Asiakkaan kohtaaminen sote-ammattilaisen kanssa

- Huomioidaan neurokirjon ja saamelaisen ihmisen hyvä kohtaaminen

Toimivan arjen tueksi- muistilista käydään asiakkaan kanssa läpi

- Toimiva arki on kaiken perusta; mm. syöminen, nukkuminen, liikunta ja kohtuullinen ruutuaika tukevat ihmisen toimintakykyä ja arkea huomattavan tehokkaasti. Näihin asioihin kiinnitetään huomiota asiakkaan kanssa ihan työskentelyn alusta saakka.
- *Toimivan arjen tueksi –muistilista* toimii tukena yhteisessä keskustelussa asiakkaan laadukkaasta ja toimivasta arjesta.

Hyödynnetään myös muita tukikeinoja

- Ammattilaisen omaan perustyöhän kuuluvien muiden tukikeinojen hyödyntäminen osana asiakkaan tukea.
- Ammattilaisen ohjaus tarvittaessa saattaen sote-palveluihin, joita on saatavilla myös saamen kielillä
 - [Perheiden palvelut - Lapin hyvinvointialue](#) ja [Työikäisten asiakas- ja palveluohjaus - Lapin hyvinvointialue](#)

Matalan kynnyksen tuki ja niihin ohjaaminen

- Kohtaamisissa ohjataan asiakasta matalan kynnyksen tukeen, joita löytyy mm.
 - www.lähellä.fi ja www.suomi.fi
 - [Lapin digiNepsy- verkkosivut](#)
 - [Lapin Hyvinvointia arkeesi- palvelutarjotin](#),
 - [Mielenterveystalon omahoito- ohjelmat](#)
- Saatavilla on myös saamenkielisiä matalan kynnyksen palveluita hyvinvointialueen, kuntien, seurakuntien ja kolmannen sektorin järjestämänä. Kysy lisää saamenkielisten palveluiden palvelupäälliköltä.

Muista:

Tarkastella ja toteuttaa asiakkaalle riittävää arjen tukea.

Tehdä tarvittaessa monialaista yhteistyötä sekä konsultoida toisia ammattilaisia.

Varmista tiedonkulku toisille ammattilaisille ja asiakkaalle.

Tehdä tarvittavat, asianmukaiset sekä tarvittaessa kulttuurisensitiiviset kirjaukset käytössä oleviin asiakas- ja potilastietojärjestelmiin.

Huomioida saamelaisen asiakkaan ohjaaminen palveluissa. Asiakkaan kieli- ja kulttuuritausta tulisi huomioida silloin, kun se on hoidon tai palvelun kannalta merkityksellistä

Toimivan arjen tuki (2/2)

Alle 6v. Lapset ja perheet

- Neuvolan terveydenhoitaja/ perheneuvolan ammattilainen keskiössä.
- [Toimivan arjen tueksi- muistilista](#)
- Varhaiskasvatuksen kanssa tiivistä yhteistyötä
- [Varhaiskasvatuksessa voidaan aloittaa omat tukitoimet ja hyödyntää monialaista yhteistyötä](#)

6-17v. Lapset, nuoret ja perheet

- Opiskeluhuollon ammattilainen/ sote-ammattilainen keskiössä
- [Toimivan arjen tueksi -muistilista](#)
- Koulu toimintaympäristönä
- [Opettaja voi aloittaa omat tukitoimet luokkaympäristössä ja saada siihen tukea opiskeluhuollon ammattilaiselta](#)
- NuortenVire- etäryhmävalmennus 13-17-vuotiaille nuorille
- [VIRE-itsehoitopaketti](#) toimintakyvyn ja arjen tueksi yli 15 –vuotiaille nuorille ja nuorille aikuisille (pohjoissaamenkielinen, tekstitetty suomeksi)

Yli 18v. Aikuiset

Perusterveydenhuollon, opiskeluterveydenhuollon, aikuissosiaalityön, työterveyshuollon tai mielenterveys- ja riippuvuuspalvelujen ammattilainen keskiössä

- [Toimivan arjen tueksi- muistilista](#)
- AikuistenVire- etäryhmävalmennus yli 18- vuotiaille aikuisille.
- [VIRE-itsehoitopaketti](#) toimintakyvyn ja arjen tueksi yli 15 –vuotiaille nuorille ja nuorille aikuisille (pohjoissaamenkielinen, tekstitetty suomeksi)
- Arkeen Voimaa- ryhmät (vuoden 2025 loppuun saakka)
- Ammattilaisen ohjaus valmennukselliselle [Aikuisen nepsy-digihoitopolulle](#)

0-17v. Saamelaiset lapset, nuoret ja perheet

- Toimivan arjen tueksi- muistilista ([pohjoissaame](#), inarinsaame ja koltansaame)
- [Varhaiskasvatuksessa voidaan aloittaa omat tukitoimet ja hyödyntää monialaista yhteistyötä](#) (kuvaus sisältää asiaa myös saamenäkökulmasta)
- [Opettaja voi aloittaa omat tukitoimet luokkaympäristössä ja saada siihen tukea opiskeluhuollon ammattilaiselta](#) (kuvaus sisältää asiaa myös saamenäkökulmasta)
- NuortenVire- etäryhmävalmennus 13-17-vuotiaille nuorille pohjoissaameksi
- [VIRE-itsehoitopaketti](#) toimintakyvyn ja arjen tueksi yli 15 –vuotiaille nuorille ja nuorille aikuisille (pohjoissaamenkielinen, tekstitetty suomeksi)
- [Kaltio: saamenkieliset ja kulttuurinmukaiset materiaalit](#)

Kokonaistilanteen kartoitus ja tuen tarpeen tunnistaminen (1/2)

! Ammattilaisvastuu:

- Sama sote- ammattilainen voi jatkaa työtä asiakkaan ja perheen kanssa

Kyselylomake (1.osa) asiakkaan kanssa läpi

- Mikäli asiakkaan kanssa keskusteluissa tulee asiakkaalle itselleen tai ammattilaiselle tunne, että jotain asiaa arjessa, toimintakyvyssä, tuen tarpeessa tms. pitää kartoittaa tarkemmin, voi tässä kohtaa hyödyntää *kyselylomaketta (1.osa)*.
 - HUOM! Jos käytössä Lasten-, Interventio- tai Terapianavigaattori, käytetään niitä
- Keskustelu käydään kyselylomakkeen avulla haastatellen ja sen avulla on tarkoitus saada asiakkaan tilanteesta kokonaisvaltaisempi käsitys sekä löytää mahdolliset tuen tarpeet.

Sote-toimijan muistilista (alle 6- vuotiaiden lasten ja perheiden polulla)

- Ammattilainen voi hyödyntää muistilistaa yhteisessä keskustelussa asiakasta ohjatessa.
- Muistilistan avulla voidaan hahmottaa myös tarvittaessa monialaista yhteistyötä ja muita ammattilaisia.

Ohjattu omahoito aloitetaan

- Mikäli yhteisen keskustelun/ kyselylomakkeen avulla nousee esiin arjen tuen tarpeita, joihin ohjattu omahoito voisi tarjota tukea, kysytään asiakasta tähän mukaan.
- Ohjattu omahoito suoritetaan koulutuksen käyneen suomen- tai pohjoissaamenkielisen ammattilaisen ohjaamana.
- Yhdessä asiakkaan kanssa sovitaan, miten edetään.

Muista:

Tarkastella ja toteuttaa asiakkaalle riittävää arjen tukea.

Tehdä tarvittaessa monialaista yhteistyötä sekä konsultoida toisia ammattilaisia.

Varmista tiedonkulku toisille ammattilaisille ja asiakkaalle.

Tehdä tarvittavat, asianmukaiset sekä tarvittaessa kulttuurisensitiiviset kirjaukset käytössä oleviin asiakas- ja potilastietojärjestelmiin.

Huomioida saamelaisen asiakkaan ohjaaminen palveluissa. Asiakkaan kieli- ja kulttuuritausta tulisi huomioida silloin, kun se on hoidon tai palvelun kannalta merkityksellistä

Kokonaistilanteen kartoitus ja tuen tarpeen tunnistaminen (2/2)

Alle 6v. Lapset ja perheet

- Neuvola/ perheneuvola keskiössä
- Varhaiskasvatuksen kanssa tiivistä yhteistyötä
- Varhaiskasvatuksessa voidaan aloittaa [Varhaiskasvatuksessa voidaan aloittaa omat tukitoimet ja hyödyntää monialaista yhteistyötä](#)
- [Kyselylomake \(1.osa\)](#)
- [Sote-toimijan muistilista](#) tukena perheen ohjaamisessa
- [Pienten lasten ohjattu omahoito](#) (POOH)

6-17v. Lapset, nuoret ja perheet

- Opiskeluhuollon ammattilainen/ sote-ammattilainen keskiössä
- Perheneuvolan ja opettajan kanssa tiivistä yhteistyötä
- [Opettaja voi aloittaa omat tukitoimet luokkaympäristössä ja saada siihen tukea opiskeluhoollon ammattilaiselta](#)
- [Kyselylomake](#) (1. osa) TAI Lasten- tai Interventionnavigaattori
- [Lasten ohjattu omahoito](#) (LOOH)
- [Nuorten ohjattu omahoito](#) (NOOH)
- NuortenVire- etäryhmävalmennus 13-17-vuotiaille
- [VIRE-itsehoitopaketti](#) toimintakyvyn ja arjen tueksi yli 15 –vuotiaille nuorille ja nuorille aikuisille (pohjoissaamenkielinen, tekstitetty suomeksi)

Yli 18v. Aikuiset

- Perusterveydenhuollon, työterveyshuollon tai mielenterveys- ja riippuvuuspalvelujen ammattilainen keskiössä
- Interventio- tai Terapianavigaattori
- [Aikuisten ohjattu omahoito \(OOH\)](#)
- AikuistenVire- etäryhmävalmennus yli 18- vuotiaille aikuisille.
- [VIRE-itsehoitopaketti](#) toimintakyvyn ja arjen tueksi yli 15 –vuotiaille nuorille ja nuorille aikuisille (pohjoissaamenkielinen, tekstitetty suomeksi)
- Arkeen Voimaa- ryhmät (vuoden 2025 loppuun saakka)
- Ammattilaisen ohjaus valmennukselliselle [Aikuisen nepsy-digihoitopolulle](#)
- Ammattilaisen ohjaus päihde- ja riippuvuuspalveluihin tarvittaessa ([päihde- ja riippuvuuspalveluketju](#))

0-17v. Saamelaiset lapset, nuoret ja perheet

- Alle 6v. Kyselylomake (1.osa, [pohjoissaame](#), [inarinsaame](#) ja [koltansaame](#))
- 6-17v kyselylomake (1. osa, [pohjoissaame](#) [inarinsaame](#) ja [koltansaame](#))
- Sote-toimijan muistilista ([pohjoissaame](#), [inarinsaame](#) ja [koltansaame](#))
- NuortenVire- etäryhmävalmennus 13-17-vuotiaille pohjoissaameksi
- [VIRE-itsehoitopaketti](#) toimintakyvyn ja arjen tueksi yli 15 –vuotiaille nuorille ja nuorille aikuisille (pohjoissaamenkielinen, tekstitetty suomeksi)
- [Kaltio: saamenkieliset ja kulttuurinmukaiset materiaalit](#)

Tarvittavien tukitoimien suunnittelu, toteutus ja arviointi yksilölliset haasteet huomioiden (1/4)

1 2 3 4

! Ammattilaisvastuu:

● Tähän saakka asiakkaan/ perheen asioista hoitanut sote-ammattilainen JA/TAI tarvittaessa monialainen työryhmä vastuussa tästä eteenpäin

Monialainen työryhmä kutsutaan koolle (tarvittaessa)

- Mikäli kyselylomakkeen (1. osan) avulla käydyssä keskustelussa nousee esiin tuen tarpeita, jotka vaativat monialaista tarkastelua, kutsutaan monialainen työryhmä koolle.
- Koollekutsujana voi toimia kuka tahansa sote-ammattilainen
- Monialaisessa yhteistyössä voi hyödyntää [Toimintamallia monialaisen työryhmän työskentelyn tueksi](#).

Kyselylomakkeen yhteenveto työryhmässä läpi yhdessä asiakkaan kanssa

- Käydään työryhmässä kyselyn yhteenveto läpi keskustellen ja tarvittaessa tarkentaen kohtia yhdessä asiakkaan kanssa.

Tuki asiakkaalle suunnitellaan, aloitetaan ja arvioidaan

- Monialaisessa työryhmässä yhdessä asiakkaan kanssa sovitaan, suunnitellaan ja aloitetaan tukitoimet arkeen niihin ympäristöihin, missä asiakas toimii. Tukitoimien arviointi ja mahdollinen päivittäminen sovitaan samalla.
- Lasten ja nuorten osalta varhaiskasvatuksessa ja koulussa luokkaympäristössä aloitetaan tarvittavat tukitoimet ja niiden edustajat osallistuvat monialaiseen yhteistyöhön.

Muista:

Tarkastella ja toteuttaa asiakkaalle riittävää arjen tukea.

Tehdä tarvittaessa monialaista yhteistyötä sekä konsultoida toisia ammattilaisia.

Varmista tiedonkulku toisille ammattilaisille ja asiakkaalle.

Tehdä tarvittavat, asianmukaiset sekä tarvittaessa kulttuurisensitiiviset kirjaukset käytössä oleviin asiakas- ja potilastietojärjestelmiin.

Huomioida saamelaisen asiakkaan ohjaaminen palveluissa. Asiakkaan kieli- ja kulttuurista tulisi huomioida silloin, kun se on hoidon tai palvelun kannalta merkityksellistä

Tarvittavien tukitoimien suunnittelu, toteutus ja arviointi yksilölliset haasteet huomioiden (2/4)

1 2 3 4

! Ammattilaisvastuu:

• Tähän saakka asiakkaan/ perheen asioista hoitanut sote-ammattilainen JA/TAI tarvittaessa monialainen työryhmä vastuussa tästä eteenpäin

Sovitaan asiakkaan yhdyslö ja vastuuammattilaiset jatkoon

- Monialaisessa yhteistyössä hyödynnetään [Toimintamalli monialaisen työryhmän työskentelyn tueksi](#) ja sovitaan yhteisesti perheen yhdyslö sekä vastuuammattilaiset tehtäviin.
- Sovitaan jatkosta.

Tiedonkulun varmistaminen

- Sovitaan yhdessä, mitä ja miten tiedot tapaamisesta kirjataan
- Mikäli paikalla ei ole keskeinen ammattilainen/ taho, sovitaan, miten tieto hänelle siirretään.
- Muutostilanteissa kiinnitetään erityistä huomiota tiedonkulun varmistamiseen (esim. tiedossa oleva ammattilaisen vaihtuminen). **Tiedonsiirto ei saa jäädä ainoastaan asiakkaan/ perheen vastuulle.**
- Jos asiakas pyytää kirjauksia erikseen saamen kielellä, hänelle voidaan ne tarvittaessa käännettää. Ammattilainen tekee käännöspyyntöön osoitteeseen saame@lapha.fi.

Muista:

Tarkastella ja toteuttaa asiakkaalle riittävää arjen tukea.

Tehdä tarvittaessa monialaista yhteistyötä sekä konsultoida toisia ammattilaisia.

Varmista tiedonkulku toisille ammattilaisille ja asiakkaalle.

Tehdä tarvittavat, asianmukaiset sekä tarvittaessa kulttuurisensitiiviset kirjaukset käytössä oleviin asiakas- ja potilastietojärjestelmiin.

Huomioida saamelaisen asiakkaan ohjaaminen palveluissa. Asiakkaan kieli- ja kulttuuritausta tulisi huomioida silloin, kun se on hoidon tai palvelun kannalta merkityksellistä

Tarvittavien tukitoimien suunnittelu, toteutus ja arviointi yksilölliset haasteet huomioiden (3/4)

1 2 3 4

! Ammattilaisvastuu:

Tähän saakka asiakkaan/ perheen asioista hoitanut sote-ammattilainen JA/TAI tarvittaessa monialainen työryhmä vastuussa tästä eteenpäin

Muihin palveluihin ohjaaminen tarvittaessa

- Ohjataan asiakasta tarvittaessa saattaen muihin tarpeelliseksi katsottuihin sote- palveluihin [Perheiden palvelut](#) ja [Työikäisten asiakas- ja palveluohjaus](#)
- Tarvittaessa ohjataan lapsen/ nuoren vanhempaa omassa tuen tarpeessaan/ tarkkaavuuden ja keskittymisen asiassa aikuisten palveluihin
 - Hoidon tarpeen arvio yleislääkärille, työterveyslääkärille tai matalan kynnyksen mielenterveyspalveluihin, jossa tehdään tarpeen mukaiset toimenpiteet.
 - Terapianavigaattori ensijäsennyksenä perusterveydenhuollossa.
 - Ohjataan vanhempaa matalan kynnyksen palveluihin [Lapin digiNepsy- verkkosivut](#); [Laphan Hyvinvointia arkeesi- palvelutarjotin](#)
- Saatavilla on myös saamenkielisiä ja -kulttuurinmukaisia palveluita. Kysy lisää saamenkielisten palveluiden palvelupäälliköltä.

Muista:

Tarkastella ja toteuttaa asiakkaalle riittävää arjen tukea.

Tehdä tarvittaessa monialaista yhteistyötä sekä konsultoida toisia ammattilaisia.

Varmista tiedonkulku toisille ammattilaisille ja asiakkaalle.

Tehdä tarvittavat, asianmukaiset sekä tarvittaessa kulttuurisensitiiviset kirjaukset käytössä oleviin asiakas- ja potilastietojärjestelmiin.

Huomioida saamelaisen asiakkaan ohjaaminen palveluissa. Asiakkaan kieli- ja kulttuuritausta tulisi huomioida silloin, kun se on hoidon tai palvelun kannalta merkityksellistä

Tarvittavien tukitoimien suunnittelu, toteutus ja arviointi yksilölliset haasteet huomioiden (4/4)

Alle 6v. Lapset ja perheet

- Neuvola/ perheneuvola keskiössä
- Varhaiskasvatuksen kanssa tiivistä yhteistyötä
- [Varhaiskasvatuksessa voidaan aloittaa omat tukitoimet ja hyödyntää monialaista yhteistyötä](#)

Yli 18v. Aikuiset

- Perusterveydenhuollon, työterveyshuollon tai mielenterveys- ja riippuvuuspalvelujen ammattilainen keskiössä
- AikuistenVire- etäryhmävalmennus yli 18- vuotiaille aikuisille.
- [VIRE-itsehoitopaketti](#) toimintakyvyn ja arjen tueksi yli 15 –vuotiaille nuorille ja nuorille aikuisille (pohjoissaamenkielinen, tekstitetty suomeksi)
- Arkeen Voimaa- ryhmät (vuoden 2025 loppuun saakka)
- Ammattilaisen ohjaus valmennukselliselle [Aikuisen nepsy-digihoitopolulle](#)
- Ammattilaisen ohjaus tarvittaessa päihde- riippuvuuspalveluihin ([päihde- ja riippuvuuspalveluketju](#))

6-17v. Lapset, nuoret ja perheet

- Opiskeluhuollon ammattilainen/ sote-ammattilainen keskiössä
- [Opettaja voi aloittaa omat tukitoimet luokkaympäristössä ja saada siihen tukea opiskeluhuollon ammattilaiselta](#)
- Opiskeluhuollon mielenterveyspalvelut ja yhteisöllinen työ, ml. saamenkieliset ja -kulttuurinmukaiset palvelut
- NuortenVire- etäryhmävalmennus 13-17-vuotiaille
- [VIRE-itsehoitopaketti](#) toimintakyvyn ja arjen tueksi yli 15 –vuotiaille nuorille ja nuorille aikuisille (pohjoissaamenkielinen, tekstitetty suomeksi)

0-17v. Saamelaiset lapset, nuoret ja perheet

- [Varhaiskasvatuksessa voidaan aloittaa omat tukitoimet ja hyödyntää monialaista yhteistyötä](#)
- [Opettaja voi aloittaa omat tukitoimet luokkaympäristössä ja saada siihen tukea opiskeluhuollon ammattilaiselta](#)
- Saamenkieliset MAR-lomakkeet löytyvät [Kaltiosta](#)
- NuortenVire- etäryhmävalmennus 13-17-vuotiaille pohjoissaameksi
- [VIRE-itsehoitopaketti](#) toimintakyvyn ja arjen tueksi yli 15 –vuotiaille nuorille ja nuorille aikuisille (pohjoissaamenkielinen, tekstitetty suomeksi)

Ohjattu omahoito

! Ammattilaisvastuu:

- Ohjatun omahoidon (POOH, LOOH, NOOH, OOH) koulutuksen käynyt ammattilainen
- Ohjattu omahoito on yksi merkittävimmistä psykososiaalisista menetelmistä varhaisen tuen –kokonaisuudessa.
- 1. portaan 1–5 käynnin työskentelymalli, jossa yhdistyvät lasten, nuorten ja heidän vanhempien sekä aikuisten omatoiminen työskentely Mielenterveystalo.fi -sivuston omahoito-ohjelmien avulla ja ammattilaisen tuki.
- Ohjattua omahoitoa tarjotaan ammattilaisen toimesta hyvin matalalla kynnyksellä asiakkaille tueksi arjen asioihin liittyen (koulutettujen ammattilaisten toimesta).
- Lieviin oireisiin, jotka voivat liittyä esimerkiksi käytöksen haasteisiin, neuropsykiatriisiin piirteisiin, ADHD:n tai ahdistuneisuuteen. Voidaan toteuttaa myös silloin, jos asiakas jonottaa pääsyä tarkempiin tukitoimiin tai odottaa pidemmän intervention aloittamista.
- Kyselylomaketta voi hyödyntää tässä kohtaa taustalle, kun selvitellään ja tarkennetaan asiakkaan kanssa tavoitetta, mihin ohjatun omahoidon osalta lähdetään keskittymään.
- Psykososiaalisten menetelmien käsikirja (linkki tulossa)

Alle 6v. Lapset ja perheet

- [Pienten lasten ohjattu omahoito](#) (POOH)
- [Kyselylomake](#)

6-17v. Lapset, nuoret ja perheet

- [Lasten ohjattu omahoito](#) (LOOH)
- [Nuorten ohjattu omahoito](#) (NOOH)
- [Kyselylomake](#) TAI Lasten- tai Interventionnavigaattori

Yli 18v. Aikuiset

- [Aikuisten ohjattu omahoito](#) (OOH)
- Interventio- tai Terapianavigaattorin tulosten hyödyntäminen

0-17v. Saamelaiset lapset, nuoret ja perheet

- Alle 6v. Saamelaiset lapset ja perheet
 - Alle 6v. Kyselylomake ([pohjoissaame](#), [inarinsaame](#) ja [koltansaame](#))
- 6-17v kyselylomake ([pohjoissaame](#) [inarinsaame](#) ja [koltansaame](#))

Tarkistetaan tilanne (1/2)

Mikäli toiminnanohjauksen, keskittymisen ja tarkkaavaisuuden pulmat ovat pitkäkestoisia ja jatkuvat tukitoimista huolimatta haittaavina

Ammattilaisvastuu:

Lasten ja nuorten kohdalla monialainen työryhmä

Aikuisten kohdalla psykiatrian erikoislääkärin arvio tilanteesta.

Yhdessä asiakkaan kanssa käydään läpi, mitä tähän mennessä on tehty

- Ennen tutkimuksiin ohjautumisen osalta polulla etenemistä on hyvä pysähtyä ja tarkistaa monialaisessa verkostossa asiakkaan kanssa yhdessä, että varhaisen tuen- kokonaisuudessa on tehty sinne kuuluvia asioita riittävästi ja että toimia on myös arvioitu.
- Tässä on hyvä hyödyntää varhaisen tuen tarkistuslistaa

Käytetään asia tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä arviossa.

- Jos huomataan, että vielä on asioita/ toimia, mitä voidaan tehdä ennen tutkimuksiin ohjautumista, sovitaan tähän monialaisessa yhteistyössä tarkempi suunnitelma käytännön toteutukselle ja arvioinnille.
- Aikuisten kohdalla psykiatri arvioi ja tässä kohtaa selvitetään muut mahdolliset mielenterveyden häiriöt ja oppimisvaikeudet (palvelupolun ohjeessa seuraavassa "Selvitetään muut mahdolliset mielenterveyden häiriöt ja oppimisvaikeudet" -kohdassa tarkemmin)

Mikäli todetaan, että jotain voidaan vielä tehdä ennen tutkimuksiin etenemistä, tehdään tarkempi suunnitelma.

- Huomioidaan monialainen yhteistyö asiakkaan kanssa ja kirjaaminen
- Tarpeen niin vaatiessa erikoissairaanhoidon konsultaatio
 - Lapin keskussairaalan [LaNKa-tiimi](#), lasten ja nuoripsykiatrian konsultoiva tiimi

Ennen tutkimuksiin ohjautumista, on hyvä olla joku monialainen ammattilaisten areena (jos sellaista ei vielä ole) missä käydään keskustelua tutkimusprosessista, sen etenemisestä, vastuuammattilaisista sekä perheen yhdyshenkilöstä. Tässä voi hyödyntää [Toimintamallia monialaisen työryhmän työskentelyn tueksi](#).

Muista:

Tarkastella ja toteuttaa asiakkaalle riittävää arjen tukea.

Tehdä tarvittaessa monialaista yhteistyötä sekä konsultoida toisia ammattilaisia.

Varmista tiedonkulku toisille ammattilaisille ja asiakkaalle.

Tehdä tarvittavat, asianmukaiset sekä tarvittaessa kulttuurisensitiiviset kirjaukset käytössä oleviin asiakas- ja potilastietojärjestelmiin.

Huomioida saamelaisen asiakkaan ohjaaminen palveluissa. Asiakkaan kieli- ja kulttuuritausta tulisi huomioida silloin, kun se on hoidon tai palvelun kannalta merkityksellistä

Tarkistetaan tilanne (2/2)

Alle 6v. Lapset ja perheet

- [Varhaisen tuen tarkistuslista](#)
- Lapsen tarkempien tutkimusarviointien perusteena on:
 - Mikäli toiminnanohjauksen, keskittymisen ja tarkkaavaisuuden pulmat ovat pitkäkestoisia ja jatkuvat tukitoimista huolimatta haittaavina

6-17v. Lapset, nuoret ja perheet

- [Varhaisen tuen tarkistuslista](#)
- Lapsen tarkempien tutkimusarviointien perusteena on:
 - Mikäli toiminnanohjauksen, keskittymisen ja tarkkaavaisuuden pulmat ovat pitkäkestoisia ja jatkuvat tukitoimista huolimatta haittaavina

Yli 18v. Aikuiset

Ennen psykiatriselle poliklinikalle tehtävää lähetettä on poissuljettava:

- ▶ Muut hoitoa vaativat mielenterveyden häiriöt
- ▶ Oirekuva mahdollisesti selittävät somaattiset sairaudet ja vammat
- ▶ Haitallinen päihteiden käyttö
- Muut mahdolliset mielenterveyden häiriöiden ja oppimisvaikeuksien selvitykset tehdään aina
- Aikuisen tarkempien tutkimusarviointien perusteena on:
 - Pitkäkestoiset, ikä- ja kehitystasosta poikkeavat ja toimintakykyä haittaavat vaikeudet ovat tunnistettavissa lapsuudesta saakka objektiivisesti arvioiden
 - Vaikeudet eivät selity jo todetuilla sairauksilla tai oireyhtymillä.
 - Työ- ja toimintakyvyssä on rajoitteita, jotka vaativat hoitoa tai kuntoutusta.
 - Diagnostikalla on merkitystä tulevalle hoidolle ja kuntoutukselle.
- Tutkimusarviointien käynnistäjä voi olla:
 - Opiskeluterveydenhuolto
 - YTHS
 - Työterveyshuolto
 - Terveyskeskus
 - Mielenterveyden ja riippuvuuksien hoidon poliklinikka

Alle 6v. Saamelaiset lapset ja perheet

- Varhaisen tuen tarkistuslista ([pohjoissaame](#), [inarinsaame](#) ja [koltansaame](#))

6-17v. Saamelaiset lapset, nuoret ja perheet

- Varhaisen tuen tarkistuslista ([pohjoissaame](#), [inarinsaame](#) ja [koltansaame](#))

Selvitetään muut mahdolliset mielenterveyden häiriöt ja oppimisvaikeudet (1/2)

Ammattilaisvastuu:

Lasten ja nuorten kohdalla monialaisessa työryhmässä yhdessä sovittu vastuuammattilainen

Aikuisten kohdalla psykiatrian erikoislääkärin ohjauksessa

Yhdessä monialaisessa yhteistyössä sovittu ammattilainen selvittää ja arvioi muut mahdolliset mielenterveyden häiriöt tai oppimisvaikeudet (jos ei ole jo aiemmin tehty)

- Mikäli näitä selvityksiä/ tutkimuksia ei ole aiemmin tehty, niin viimeistään ennen tarkempia arviointeja nämä tulisi tehdä, jotta voidaan poissulkea näiden vaikutus asiakkaan toimintakykyyn ja vointiin. Aikuisten kohdalla nämä selvitykset tehdään jo edellisessä "Tarkistetaan tilanne"- kohdassa ja ne tutkitaan aina.
- Monialaisessa yhteistyössä ammattilaisten kesken on sovittu jo hyvissä ajoin se ammattilainen, joka selvitykset/ tutkimukset suorittaa, jos tarve niille nousee esiin.

Lasten ja nuorten kohdalla autismitutkimuksen epäilyn osalta vastuu erikoissairaanhoidon lasten- tai nuorisopsykiatrialle. Aikuisten autismitutkimukset toteutetaan psykiatrisessa erikoissairaanhoidossa.

Muista:

Tarkastella ja toteuttaa asiakkaalle riittävää arjen tukea.

Tehdä tarvittaessa monialaista yhteistyötä sekä konsultoida toisia ammattilaisia.

Varmista tiedonkulku toisille ammattilaisille ja asiakkaalle.

Tehdä tarvittavat, asianmukaiset sekä tarvittaessa kulttuurisensitiiviset kirjaukset käytössä oleviin asiakas- ja potilastietojärjestelmiin.

Huomioida saamelaisen asiakkaan ohjaaminen palveluissa. Asiakkaan kieli- ja kulttuurista tulisi huomioida silloin, kun se on hoidon tai palvelun kannalta merkityksellistä

Selvitetään muut mahdolliset mielenterveyden häiriöt ja oppimisvaikeudet (2/2)

Alle 6v. Lapset ja perheet

- Laajat psykologiset tutkimukset neuvolan/ varhaiskasvatuksen suosituksesta.
- Ohjaus toimintaterapian/ puheterapian arvioon
- Molemmat em. on hyvä olla mahdollisessa ESH lähetteessä mukana → mikäli lapsi siirtyy ESH, on vastuu siellä koulun aloitukseen saakka HUOM. Yhteistyö neuvolaan ehdottoman tärkeää

6-17v. Lapset, nuoret ja perheet

- muiden mielenterveys- ja päihde/ riippuvuushäiriöiden arviointi (PTH/ ESH).
- Mahdollinen ASRS- seula ja siinä esiin nousseiden asioiden haastattelu tai ADHD-RS haastatellen
- Yhteistyö ESH – OPH – koulu tärkeää huomioida
- NuortenVire- etäryhmävalmennus 13-17-vuotiaille nuorille

Yli 18v. Aikuiset

Tämä kohta on aikuisilla jo edellisessä kohdassa ”Tarkistetaan tilanne”

Ennen psykiatriselle poliklinikalle tehtävää lähetettä on poissuljettava:

- ▶ Muut hoitoa vaativat mielenterveyden häiriöt
- ▶ Oirekuvaa mahdollisesti selittävät somaattiset sairaudet ja vammat
- ▶ Haitallinen päihteiden käyttö

- [Päihde- ja riippuvuuspalveluketju](#)
- Ammattilaisen ohjaus valmennukselliselle [Aikuisen nepsy-digihoitopolulle](#)
- AikuistenVire- etäryhmävalmennus yli 18- vuotiaille aikuisille.
- Arkeen Voimaa- ryhmät (vuoden 2025 loppuun saakka)

0-17v. Saamelaiset lapset, nuoret ja perheet

Osa tutkimuksista on mahdollisuus saada saamenkielisenä (mm. terveydenhoitaja, psykologi, lääkäri, puheterapeutti, perheohjaaja ja päihdetyöntekijä). Saamenkielisiä palveluita koskien voi olla yhteydessä saamenkielisten palveluiden palvelupäällikköön.

Tutkimuksissa tarvittavia lomakkeita on saatavilla myös saamen kielillä. Materiaalit löytyvät Kaltiosta: Saamenkielisen materiaalin [materiaalipankki](#)

Esitietojen kerääminen (1/2)

! Ammattilaisvastuu:

- Lasten ja nuorten kohdalla monialaisessa työryhmässä sovittu terveydenhuollon ammattilainen
Aikuisten kohdalla psykiatrian erikoislääkärin ohjauksessa

Yhdessä monialaisessa yhteistyössä sovittu terveydenhuollon ammattilainen kerää esitiedot sovituilla lomakkeilla ja menetelmillä

- *Kyselylomakkeen* 2. osan kysymyksiä käydään keskustellen/ haastatellen läpi; kartoitetaan tarkemmin asiakkaan taustaa, arkea sekä mahdollisten oireiden kehityksellisyyttä.
 - Voidaan pyytää asiakasta täyttämään tarvittaessa uudestaan Lasten-, Interventio- tai Terapianavigaattori
- Muiden käytettävien lomakkeiden ja menetelmien osalta ammattilaiset sopii tästä erikseen, yhteisiä voi olla mm.
 - muiden psyykkisten ja kehityksellisten häiriöiden tarpeen mukainen arviointi kehityksen arviointi -lomake, Viivi (5-15R), ADHD-RS, vanhempien haastattelu. Osa lomakkeista on saatavilla saamen kielillä.

Muista:

Tarkastella ja toteuttaa asiakkaalle riittävää arjen tukea.

Tehdä tarvittaessa monialaista yhteistyötä sekä konsultoida toisia ammattilaisia.

Varmista tiedonkulku toisille ammattilaisille ja asiakkaalle.

Tehdä tarvittavat, asianmukaiset sekä tarvittaessa kulttuurisensitiiviset kirjaukset käytössä oleviin asiakas- ja potilastietojärjestelmiin.

Huomioida saamelaisen asiakkaan ohjaaminen palveluissa. Asiakkaan kieli- ja kulttuurista tulisi huomioida silloin, kun se on hoidon tai palvelun kannalta merkityksellistä

Esitietojen kerääminen (2/2)

Alle 6v. Lapset ja perheet

- [Kyselylomake \(2.osa\)](#)
- Vanhempien haastattelu, ADHD-RS, Viivi (5-15R), PikkuKesky
- **Neuvola:** Autismikirjon osalta ohjaus erikoissairaanhoidon: lastenneurologia (jos oppimisen haasteita) tai lastenpsykiatria (ei oppimisen haasteita). Keskittymisen ja tarkkaavuuden haasteiden osalta ohjaus perheneuvolaan.
- **Perheneuvola/ erikoissairaanhoido:** Keskittymishaasteiden osalta voidaan suorittaa tutkimukset alusta loppuun lastenpsykiatriin toimesta. Tarpeen vaatiessa (mm. autismikirjon epäilyn osalta) ohjaus erikoissairaanhoidon.

6-17v. Lapset, nuoret ja perheet

- [Kyselylomake 2. osa](#) TAI Lasten- tai Interventionavigaattori
- Opettajilta: Oppimisen arviointi ja tukitoimien tarve (lomake), Kesky-kysely, ADHD-RS, Viivi (5-15R)
- NuortenVire- etäryhmävalmennus 13-17- vuotiaille nuorille.
- [VIRE-itsehoitopaketti](#) toimintakyvyn ja arjen tueksi yli 15 –vuotiaille nuorille ja nuorille aikuisille (pohjoissaamenkielinen, tekstitetty suomeksi)

Yli 18v. Aikuiset

Asiakas kerää itse tarvittavan elämänhistorian tiedot mm.:

- ▶ kouluterveydenhuollon asiakirjat
 - ▶ oppilaskortti/ koulu- ja opiskelutodistukset
 - ▶ arvio kouluvalmiudesta
 - ▶ HOJKS- arviot
 - ▶ erikoisalatutkimukset (PSY/ NEN/ FON/ GEN)
 - ▶ koko elämän ajalta psykologin, puheterapeutin, toimintaterapeutin lausunnot
 - ▶ perheneuvolan ja sosiaalihuollon asiakaskertomukset
 - ▶ kehitysvammapalvelujen asiakaskertomukset
- Hyödynnetään Interventio- tai Terapianavigaattorin tuloksia TAI asiakas täyttää navin uudelleen
 - Ammatillaisen ohjaus valmennukselliselle [Aikuisen nepsy-digihoitopolulle](#)
 - AikuistenVire-etäryhmävalmennus yli 18-vuotiaille aikuisille /[itsehoitopaketti](#)
 - Arkeen Voimaa- ryhmät (vuoden 2025 loppuun saakka)

Saamelaiset lapset, nuoret ja perheet

Alle 6v.

- Kyselylomake 2. osa ([pohjoissaame](#), [inarinsaame](#) ja [koltansaame](#))

6-17v

- Kyselylomake 2. osa ([pohjoissaame](#) [inarinsaame](#) ja [koltansaame](#))
- NuortenVire- etäryhmävalmennus 13-17-vuotiaille pohjoissaameksi
- [VIRE-itsehoitopaketti](#) toimintakyvyn ja arjen tueksi yli 15 –vuotiaille nuorille ja nuorille aikuisille (pohjoissaamenkielinen, tekstitetty suomeksi)
- Kaltio: saamenkielisen materiaalin [materiaalipankki](#)

Erotusdiagnostiikka ja kuntoutuksen tarve (1/4)

Ammattilaisvastuu:

Lasten ja nuorten kohdalla: Lääkäri/ muu monialaisesti sovittu terveydenhuollon ammattilainen

Aikuisten kohdalla: Psykiatrian erikoislääkäri (tai hänen ohjauksessaan oleva erikoistuva lääkäri) määrittää tarvittavat tutkimukset

Lääkäri tekee tarvittavat ohjaukset ja hoito- ja kuntoutussuunnitelma

- Mikäli lääkäri ei ole vielä ollut mukana prosessissa, tässä kohtaa hän viimeistään tulee mukaan.
- Lääkäri tekee tarvittavat yksilölliset ohjaukset sekä hoitosuunnitelman
- Lasten autismikirjon osalta vastuu on erikoissairaanhoidossa (lastenneurologia/ lastenpsykiatria). Aikuisten autismitutkimukset toteutetaan psykiatrisessa erikoissairaanhoidossa.

Lääkekokeilu

- Mikäli aiemmin ei ole vielä ollut tarpeellista lääkärin valvonnassa kokeilla lääkettä, voi tässä kohtaa asia olla ajankohtainen, jos diagnoosi asetetaan.

Muista:

Tarkastella ja toteuttaa asiakkaalle riittävää arjen tukea.

Tehdä tarvittaessa monialaista yhteistyötä sekä konsultoida toisia ammattilaisia.

Varmista tiedonkulku toisille ammattilaisille ja asiakkaalle.

Tehdä tarvittavat, asianmukaiset sekä tarvittaessa kulttuurisensitiiviset kirjaukset käytössä oleviin asiakas- ja potilastietojärjestelmiin.

Huomioida saamelaisen asiakkaan ohjaaminen palveluissa. Asiakkaan kieli- ja kulttuuritausta tulisi huomioida silloin, kun se on hoidon tai palvelun kannalta merkityksellistä

Erotusdiagnostiikka ja kuntoutuksen tarve (2/4)

Alle 6v. Lapset ja perheet

- **Neuvola:** Lääkärin lähete erikoissairaanhoidon ja hän tekee tarvittavat ohjaukset ja kuntoutussuunnitelman.
- **Perheneuvola/ erikoissairaanhoido:** Lääkärin (lastenpsykiatri) arvion perusteella:
 - Lapsen ja vanhemman haastattelu
 - Psykiatrinen ja somaattinen erotusdiagnostiikka
 - Havainnointi (käyttäytyminen, mieliala, perheen sisäinen vuorovaikutus)
 - Tarvittavat erotusdiagnostiset lisäselvittelyt
 - Tarvittaessa ESH konsultaatio diagnostiikan suhteen
- Lääkekokeilu erikoissairaanhoidossa

6-17v. Lapset, nuoret ja perheet

- Elämänaikaiset ADHD-oireet nuorelta ja huoltajalta (tarvittaessa DIVA-5 aikuisten >16v tai lasten- ja nuorten versio <16v)
- Psykiatrinen ja somaattinen erotusdiagnostiikka, somaattinen status ellei tuore terveystarkastus
- Laboratoriokokeet (erit. huumeseuja)
- Tarvittaessa erikoissairaanhoidon konsultaatio diagnostiikan suhteen
- Lääkekokeilu hoitosuosituksen mukaisesti perustasolla seuraten ja tarvittaessa erikoissairaanhoidon konsultoiden
- NuortenVire- etäryhmävalmennus 13-17- vuotiaille
- [VIRE-itsehoitopaketti](#) toimintakyvyn ja arjen tueksi yli 15 –vuotiaille nuorille ja nuorille aikuisille (pohjoissaamenkielinen, tekstitetty suomeksi)

Yli 18v. Aikuiset

- Psykiatrian erikoislääkäri (tai hänen ohjauksessaan oleva erikoistuva lääkäri)
- Psykiatrian erikoislääkäri määrittää tarvittavat tutkimukset (esimerkiksi DIVA, ADOS, ADI-R, Oulu As)
- Hoito- ja kuntoutussuunnitelma laaditaan siinä yksikössä, missä erotusdiagnostiikka on tehty.
- Mahdollisen lääkehoidon seuranta voi toteutua perustasolla tarvittaessa psykiatrian erikoislääkäriä konsultoiden.
- Ammatillaisen ohjaus valmennukselliselle [Aikuisen nepsy-digihoitopolulle](#)
- AikuistenVire- etäryhmävalmennus yli 18- vuotiaille aikuisille.
- [VIRE-itsehoitopaketti](#) toimintakyvyn ja arjen tueksi yli 15 –vuotiaille nuorille ja nuorille aikuisille (pohjoissaamenkielinen, tekstitetty suomeksi)

0-17v. Saamelaiset lapset, nuoret ja perheet

- NuortenVire- etäryhmävalmennus 13-17-vuotiaille pohjoissaameksi
- [VIRE-itsehoitopaketti](#) toimintakyvyn ja arjen tueksi yli 15 –vuotiaille nuorille ja nuorille aikuisille (pohjoissaamenkielinen, tekstitetty suomeksi)

Erotusdiagnostiikka ja kuntoutuksen tarve (3/4)

Ammattilaisvastuu:

Lasten ja nuorten kohdalla: Lääkäri/ muu monialaisesti sovittu terveydenhuollon ammattilainen

Aikuisten kohdalla: Psykiatrian erikoislääkäri (tai hänen ohjauksessaan oleva erikoistuva lääkäri) määrittää tarvittavat tutkimukset

Tukitoimien päivittämisen osalta yhdyshenkilö/ sote- ammattilainen, esim. sama, joka on työskennellyt aiemminkin asiakkaan kanssa.

Psykoedukaatio ja/tai ensitieto asiakkaalle

- Ammattilainen huolehtii riittävän ja tarvittavan psykoedukaation asiakkaalle.

Tukitoimien päivittäminen asiakkaan arkeen

- Tukitoimien päivittäminen tässä kohtaa on tärkeää, koska tutkimusarviointiprosessissa on voinut nousta oleellista uutta tuen tarvetta esiin.
- Huomioidaan erityisesti muiden sote- palvelujen tarve.
- Lääkärin ja monialaisen työryhmän kanssa kuntoutussuunnitelman laatiminen asiakkaalle
- Ammattilainen ohjaa matalan kynnyksen tuen piiriin (lähellä.fi ja suomi.fi)
- Saatavilla on myös saamenkielisiä matalan kynnyksen palveluita hyvinvointialueen, kuntien, seurakuntien ja kolmannen sektorin järjestämänä. Kysy lisää saamenkielisten palveluiden palvelupäälliköltä.

Muista:

Tarkastella ja toteuttaa asiakkaalle riittävää arjen tukea.

Tehdä tarvittaessa monialaista yhteistyötä sekä konsultoida toisia ammattilaisia.

Varmista tiedonkulku toisille ammattilaisille ja asiakkaalle.

Tehdä tarvittavat, asianmukaiset sekä tarvittaessa kulttuurisensitiiviset kirjaukset käytössä oleviin asiakas- ja potilastietojärjestelmiin.

Huomioida saamelaisen asiakkaan ohjaaminen palveluissa. Asiakkaan kieli- ja kulttuurista tulisi huomioida silloin, kun se on hoidon tai palvelun kannalta merkityksellistä

Erotusdiagnostiikka ja kuntoutuksen tarve (4/4)

Alle 6v. Lapset ja perheet

- Ensitieto ja psykoedukaatio on erikoissairaanhoidon vastuulla
- Psykoedukaatiomateriaalia löytyy mm. [Lapin digiNepsy- verkkosivuilta](#)
- [LAKU- kuntoutus](#) 5-15v. Lapsille ja perheille
- [Pienten lasten ohjattu omahoito](#) (POOH)
- [Neuvokas perhe](#)
- [Arki toimimaan – vinkkejä lapsen myönteiseen tukemiseen - ADHD-liitto](#)
- [Lasten Adhd - ADHD-liitto](#)
- [Minun autismini – Autismiliitto](#)
- [Autismikirjon ensiopus perheille - Autismiliitto](#)

6-17v. Lapset, nuoret ja perheet

• Ensitiiedosta vastuu erikoissairaanhoidossa • Psykoedukaatiosta vastuu perustason ammattilaisella (opiskeluhuollon tai muu sote-alan ammattilainen) • Psykoedukaatiomateriaalia löytyy mm. Lapin digiNepsy- verkkosivuilta • Lasten ohjattu omahoito (LOOH) • Nuorten ohjattu omahoito (NOOH) • LAKU- kuntoutus 5-15v. Lapsille ja	• Oma Väylä- kuntoutus 16-29v. Nuorille ja aikuisille • Nettiterapia (yli 16v.) • Neuropsykiatrinen valmennus • NuortenVire- etäryhmävalmennus 13-17-vuotiaille nuorille / itsehoitopaketti • Etusivu - Neuvokas perhe • Lasten Adhd - ADHD-liitto • Minun autismini – Autismiliitto • Kirkkaasti kirjolla – Autismiliitto • Askel aikuisuuteen » Askel aikuisuuteen

Yli 18v. Aikuiset

• Psykiatrian erikoislääkäri (tai hänen ohjauksessaan oleva erikoistuva lääkäri) • Psykoedukaatiosta vastuu perustason ammattilaisella • Psykoedukaatiomateriaalia löytyy mm. Lapin digiNepsy- verkkosivuilta • Hoito- ja kuntoutussuunnitelman seuranta ja mahdollisen lääkehoidon seuranta voi toteutua perustasolla tarvittaessa psykiatrian erikoislääkärinä konsultoiden. • Aikuisten ohjattu omahoito (OOH) • Ammattilaisen ohjaus valmennukselliselle Aikuisen nepsy-digihoitopolulle	• AikuistenVire- etäryhmävalmennus yli 18- vuotiaille aikuisille / itsehoitopaketti • Oma Väylä- kuntoutus 16-29v. Nuorille ja aikuisille • Nettiterapia (yli 16v.) • Neuropsykiatrinen valmennus • Neuvokas perhe • Aikuisen arki toimimaan - ADHD-liitto • Adhd ja parisuhde - ADHD-liitto • Kirkkaasti kirjolla – Autismiliitto • Autismikirjo ja parisuhde – Autismiliitto • Askel aikuisuuteen » Askel aikuisuuteen

0-17v. Saamelaiset lapset, nuoret ja perheet

• Saamenkielinen ja -kulttuurinmukainen materiaali löytyy Kaltiosta saamenkielisen materiaalin materiaalipankista ja Lapin digiNepsy- verkkosivuilta. • Neuropsykiatrinen valmennus saamen kielellä. Lisätietoja voi kysyä saamenkielisten palveluiden palvelupäälliköltä. • NuortenVire- etäryhmävalmennus 13-17-vuotiaille pohjoissaameksi • VIRE-itsehoitopaketti toimintakyvyn ja	arjen tueksi yli 15 –vuotiaille nuorille ja nuorille aikuisille (pohjoissaamenkielinen, tekstitetty suomeksi) • Autismikirjon ensiopus perheille pohjoissaame, inarinsaame ja koltansaame) • Lasten Adhd – ADHD-liitto (pohjoissaame, inarinsaame ja koltansaame)